

Реферат на тему: "Типологія сюжетних ліній українських та перських народних казок"

Тематично-літературні реферати

Вступ .

Український народ завжди підтримував тісні взаємостосунки зі своїми сусідами. Ще в язичницькі часи наші пращури звертали увагу на Близький Схід, де в розквіті були астрономія, математика, медицина і література. Туди їздили наші дипломати, купці, допитливі мандрівники. Вони привозили на Україну ювелірні вироби, математичні приладдя, лікарські рецепти і, не менш цінне, — народну творчість у вигляді притч, казок, прислів'їв. Усе це стало невід'ємною частиною української культури.

Фольклор України теж емігрував на Близький Схід. До нас приїжджали з неабияким зацікавленням, занотовували цікаві факти з життя нашого народу, його історії, побуту та культури.

Відвідавши Україну в 1652 році, антиохійський патріарх Павло Алепський писав, що по всій землі козаків усі вміють читати, знають порядок служби божої та церковні співи, а священики навчають сиріт і не дають їм тинятися неуками.

Великою мірою на дослідження відносин Україна-Схід вплинув великий сходознавець Агатангел Юхимович Кримський. У своїх фольклористичних дослідженнях про культуру сходу, зокрема про народну творчість, вчений дійшов висновку, що в культурному житті мусульман та християн дуже багато спільного, і що простий народ ніколи не проводив чіткої межі між різними релігіями. Іслам визнає багато святих людей Старого та Нового завіту. Старозавітні патріархи Аврам, Мойсей, Ісайя та інші — вважаються божественними пророками і в мусульман. Іса, тобто Ісус, — теж є для них великим пророком (але не богом).

Отже, ми можемо говорити про тісні взаємостосунки між Україною та Близьким Сходом. А як щодо взаємодії літератур, зокрема усної народної творчості, в наш час?

Для кожного народу усна народна творчість — цінний набуток. В ній знайшли втілення найзаповітніші мрії, помисли, сподівання багатьох поколінь. Серед розмаїття фольклорних видів і жанрів одне з найпомітніших місць займає казковий епос, який виник і розвинувся на основі тисячолітньої трудової і суспільної діяльності людей.

Казки досить повно й історично правдиво відображають шлях розвитку людини. В них яскраво висвітлюються ознаки матеріалістичного мислення людей, їхнє прагнення максимально пізнати навколишній світ, удосконалити знаряддя праці.

В історії будь-якого народу казка відіграла важливу роль у розвитку писемності, вплинула на багато жанрів художньої літератури (пригодницький роман, повість, новела, байка і таке інше).

Щодо української казки, то про неї існує велика кількість літератури, і, бодай раз в

житті, кожен з нас тримав книгу "українські народні казки".

Вище зазначалося про те, що взаємозв'язки літератур, культур України та Сходу існують. Я ж поставила собі за мету дослідити взаємини української народної казки та східної, зокрема перської народної казки.

Почну з того, що усна народна творчість Ірану дуже різнобарвна й багата. Здавна перси полюбили казку – ще великий Фердоусі (Хст.), автор відомого іранського епосу "Шахнаме", залучив до своєї поеми багато казкових та легендарних сюжетів.

Іран – дуже багата казками країна, які з давніх-давен були розповсюджені не тільки в самому Ірані, а й великою мірою вплинули на фольклор та літературу багатьох країн, в тому числі й європейських. Але перські казки набагато гірше вивчені, ніж казки сусідніх країн, наприклад Турції та Індії, та фольклористи справедливо вважають, що підготовка наукового довідника по Ірану — одне з важливих завдань сучасного казкознавства. Навряд чи можна сподіватися на швидке вирішення цього питання — польові записи казок в Ірані проводилися епізодично, в основному європейськими вченими, і лише недавно самі перси почали досить серйозно займатися своїм фольклором.

Великою допомогою у цій справі буде вивчення фольклору інших народів, що розмовляють перською мовою і, в першу чергу, таджицького. Зараз в Душанбе обробляється величезний архів таджицьких казок, які зібрали вчені Таджикистану, а публікація цих матеріалів буде важливою подією у вивченні фольклору Ірану.

Основна мас перських казок має усне походження, їх розповідають у колі родини, їх виконують на площах, базарах і в кав'ярнях. Але досить значну кількість казок і анекдотів було вже давно записано самими персами та іншими народами, які входили до складу середньовічного халіфату, і ці казки, що також не досить добре вивчені, донесли до нас рукописи, які зберігаються в різноманітних сховищах багатьох країн.

Але збирання та публікація казок в Ірані почалися порівняно нещодавно. Як відмічав Є.Е.Бертельс майже усі записи казок в кращому випадку сягають кінця минулого століття. До того ж цих записів видано дуже мало. Лише в 30-роки з розвитком нової перської художньої літератури та національного літературознавства, зросла зацікавленість у збиранні та публікації творів усної народної творчості.

В 1931 році редактор газети "Насіме саба" Кухі Кермані видав невеличку збірку селянських народних пісень, так званих фахлавіят, що склалися з чотирьох напіввіршів (месра). Через 7 років він опубліковує нову збірку селянських пісень, яка за об'ємом була значно більшою і називалася "Сімсот селянських пісень Ірану".

Цікавлячись піснями, Кухі Кермані під час своїх мандрівок по Ірану звертався і до народних казок.

В 1936 році він опубліковує в Тегерані деякі з них під назвою "Чахарда асфана аз асфанехає Іран" ("чотирнадцять селянських казок Ірану").

Велика заслуга у вивченні та збиранні перського фольклору належить майстрові іранської новели Садеку Хедаяту.

В 1931 році він видає збірку народних віршів, пісень, загадок, ігор і називає її

"Аусане" ("Казки"). В передмові до збірки Хедаят закликає людей приділяти якомога більше уваги збиранню, вивченню творів усної народної творчості.

З великою любов'ю Хедаят збирав народні казки. Частина з них — "Пан мишка", "Шангул і Мангул", "Каміння терпіння" — вперше була опублікована в тридцятих роках в тегеранському журналі "Маджалете мусікі" ("Музичний журнал").

Садек Хедаят уважно вивчав, обробляв та готував до програми по радіо записи казок, що надходили з різних куточків країни.

У зв'язку з демократизацією країни та поширенням передових ідей в перській літературі та літературознавстві в 40-х роках значно зросла зацікавленість у вивченні усної народної творчості.

Визначною подією в матеріальному житті Ірану слід визнати появу однієї за іншою трьох збірок перських народних казок (1945-1949), які зібрав відомий іранський казкар Мохтаді Собхі. Він же вперше видав збірку казок-легенд про Абу-Алі Сіна — великого філософа і лікаря середньовіччя.

Зараз формою казки користуються і сучасні іранські письменники. Характерною в цьому відношенні є збірка розповідей Насера Хедаяра "Аввалін барг" ("Перший лист"), яка була видана в Тегерані в 1956 році. Вони постають перед нами у вигляді казок про тварин, ці розповіді, як пише сам автор у передмові, — "правда про наше з вами життя. Правда зрозуміла та чітка, розповіді про страждання, створені у формі казки, щоб звернути увагу на біль, заспокоїти, і, можливо, вилікувати їх."¹

Цікавість до запису й обробки казок давно прокинулася в країнах ісламу. Є відомості про те, що вже в кінці VII — на початку IX століття в Арабському Халіфаті (750-1258), до складу якого входив і Іран, великої популярності набули два види казок:

- так звані "хурафат", або незвичайні історії про чарівні події;
 - та "асмар" -нічні розповіді, які розповідалися вечорами для розваги .
- цікаво, що ці казки записувалися, а перські перекладалися арабською.

Російською мовою перські казки почали перекладати давно, але кращі переклади було опубліковано за радянського часу.

В першу чергу слід відзначити збірку казок, зібраних та перекладених відомим іраністом А.А. Ромаскевичем. Він доповнив видання цікавою статтею про перські казки².

В 1956 році А.З. Розенфельд опублікувала переклади перських казок, які були записані та зібрані іранським збирачем Собхі³. У передмові дана характеристика іранських видань казок, які побачили світ з 1930 по 1946 роки.

В 1958р. А.З. Розенфельд видала ще одну книгу перекладів перських казок, в основу якого лягла третя збірка, випущена в Ірані теж Собхі в 1949р.

В цьому ж році вийшли перські казки, перекладені з різних джерел Р.Алієвим, А.Бертельсом та Н.Османовим.

Окремі казки публікувалися в різноманітних збірниках та періодичних виданнях.

* Загальні поняття про перську народну казку. Казкарі Ірану.

Звичайними термінами, якими зараз називається в персії казка, є "киссе"(повість,

розповідь), або "накль"(легенда), звідки розповідачів творів називають "киссе-хон"(співець, декламатор) або "наккаль"(передавач).

Професіонали розповідачі майже завжди належать до малозабезпечених прошарків населення. Серед них часто трапляються ремісники та дрібні торгівці, деякі з них теслярують або займаються столярством, інші торгують овочами на базарі, треті займаються плетінням шкарпеток.

Усі вони користувалися в очах суспільної думки феодальної Персії відомою долею прихильності, і дехто з них, хто найбільш обдарований, досягав відомості при шахському дворі, і вважався придворним казкарем (наккаль-баші).

У переважній більшості випадків він був грамотним, письменним та начитаним, і тому дуже часто казкар ще до величезної кількості казок, які він отримує усним шляхом, приєднує деякі епізоди з літератури.

Наприклад з "Шахнаме" Фердоусі: Рустем і Сухраб, Біжан та Маніже, або зі старих перських романів, які він зберігає у спеціальному зошиті, який називається "тумар".

Зазвичай казку розповідають тоді, коли є достатня кількість слухачів. Коли, наприклад, зайнятий своєю справою перс знайде хвилинку для того, щоб відволіктися від повсякдення, дати волю фантазії.

Найбільш зручними місцями для розповідання та слухання були або просто досить просторі місця, площі або ж кав'ярні (кахве-хане). В ці будиночки, для залучення більшої кількості відвідувачів та збільшення своїх прибутків, самі утримувачі кав'ярень запрошують казкарів, з якими вони заздалегідь домовляються про розмір авансу.

З 14 годин дня і до 23 годин вечора тут можна побачити "наккаля", що походжає (або сидить) вздовж довгих паралельних рядів тахт, дерев'яних диванів, покритих килимами, на яких, підперши ноги, мовчки й зосереджено сидять відвідувачі, курять кальян, п'ють чай або шербет.

Казкар голосно говорить, часом його мова переходить у спів, пристрасно жестикулює.

Найжвавіший попит на казкарів зимою, або в місяці рамазані, або на родинні свята — весілля, народження дитини і таке інше. В такі дні казкарі є бажаними гостями на ряду з музиками, але розповідачі користуються значно більшою повагою.

В сільській місцевості, де смаки простіші, де вплив матеріальних взірців досить слабкий, існують свої казкарі з готовим репертуаром місцевих "народних"казок, які розповідаються, як і в містах, у всіх вказаних та їм подібних випадках суспільного та приватного життя.

До цих випадків приєднуються ще й особливі моменти сільського життя, які не спостерігаються в міському побуті, — закінчення молотьби врожаю і т.і.

З приводу цієї важливої для землероба події усі учасники польових робіт влаштовують ігри, співи, танці, а під кінець сідають у коло і тоді вже виступає місцевий знавець казок, який своїми повістями змушує присутніх остаточно забути про тягар польових робіт.

Подібне явище зустрічається і серед жінок. Тут, зазвичай, найстаріша з жіночої

половини є берегинею казкових сюжетів , і, колихаючи дітей або розважаючи дорослих, плете чарівне мереживо казкових мотивів. Іноді молодь влаштовує ігри та розваги, дещо схожі з українськими вечорницями та святками. Тут разом з ліричними та іншими піснями, казки, які розповідає місцевий казкар, займають не останнє місце.

* Розповсюдження перських казок.

Питання про шляхи та способи поширення казок в Ірані ще не вирішене. Можна вказати тільки на деякі випадкові та постійні явища в сучасному та минулому житті Персії, які можна розглядати як допоміжні чинники поширення казок.

Обмін матеріальними цінностями, який здавна проходить великими шляхами, що пересікають Персію зі сходу на захід та з півночі на південь, одночасно сприяє й обміну фольклорними цінностями.

Помітним активним елементом при цьому є люди: це погонщики караванів (чарвадари), які постійно рухаються шляхами Персії. На зупинках в населених пунктах, слухаючи казки, вони ділилися своїм досвідом, були їх безпосередніми носіями та розповсюджувачами.

Інший постійно рухомий елемент - дервіши — відігравали важливу роль у збереженні та поширенні казки, як і перського фольклору взагалі. Ними часто поповнюються ряди "киссе-хон"ів. Так, наприклад, дервіші ордена "Аджамі" в Тегерані та інших великих містах Персії. Вони проникають у своїх мандрах у найглухіші куточки Ірану, заходячи навіть за її кордони.

Насильницькі переселення цілих племен та груп населення, що практикувалося в епоху Сафавідів (XVI-XVIII) спостерігаються і зараз.

Впливають також міграції окремих племен під впливом економічних та соціальних причин - ось найбільш помітні явища, які впливають на долю казки в Персії.

Типологія сюжетних ліній українських та перських народних казок.

* Чарівні казки.

Перські народні казки дуже різноманітні за своїми сюжетними лініями, тематиками, але, як і в українських казках, їх об'єднує головна ідея — боротьба добра і зла. Ця ідея характерна майже для усіх народних казок і пронизує усю народну творчість.

Відбувається зіткнення двох основних сил — злих та добрих, котрі в своїх намаганнях досягти мети приводять у рух весь арсенал засобів.

Найбільш поширеними казками в Ірані є чарівні казки, які вражають розмахом фантазії. Для багатьох перських чарівних казок характерна досить стійка схема: у бездітного падишаха дивним чином народжується син, життя якого сповнене різними пригодами у пошуках коханої. Врешті-решт царевич щасливо володарює на батьківському троні. Ця більш-менш стандартна схема може доповнитися різноманітними подіями, і дуже часто казка такого типу розросталася до розмірів роману.

Головним героєм, як правило, виступає молодший брат, а склад дійових осіб майже незмінний і характерний для більшості чарівних казок: це дервіші — мандрівники, які

володіють чудодійною силою і рятують героя у безнадійних ситуаціях; купці, які ведуть караванну та морську торгівлю; злі ворожки та чарівниці, які роблять безлад, але врешті виявляються переможеними; прекрасні царівни і т.і.

Ми можемо побачити, що в українських казках, порівняно з перськими, такі сюжетні схеми: у бездітного селянина або, як в казках Ірану, — у царя, народжується син або дочка. В перських же казках народження дівчинки в сюжетах майже не зустрічається. (Це впливає з народних традицій: в давнину, якщо у перса народжувався хлопець – цю подію святкували кілька днів, а от якщо дівчинка – народини не святкувалися.)

Життя дитини і в українських казках пов'язане з пригодами, пошуками не тільки коханої, а й щастя.

Фінал як українських, так і перських казок в основному щасливий – казки по суті своїй оптимістичні.

Надреальні сили беруть найактивнішу участь у розвитку фабули і жодна чарівна казка не обійдеться без набору джинів, дивів, пері, гулей та інших представників арабсько-іранського "пандемонізму", який було успадковано ісламом у стародавніх народних вірувань.

В казках обох країн фігурують птахи, які розмовляють, тварини, які сповіщають героїв про небезпеку, сприяють успіху.

В перських народних казках дія, як правило, відбувається в фантастичній країні. Часто це Китай (Чин та Мачин), але дуже своєрідний Китай, і, окрім фантастичного елемента, нічим не відрізняється від Ірану.

Палаци, які зникають і з'являються як оком мигнути, райські сади в пустелях, чарівні і таємничі острови, зачаровані колодязі та печери – такі звичайні місця блукань героїв чарівних казок.

Важливу роль в казках Ірану відіграють чарівні предмети: яблуко, волосина коня, чарівна вода, шапка-невидимка, чоботи-сороходи, килими-самольоти, скатертини-самобранки, персні та інші. Подібні предмети ми зустрічаємо в казках України.

Цікаво зазначити, що "магічними" в перських казках є такі числа: 3, 7 і...40.

Наприклад в казці "Птах Симорг" читаємо: "Буде там драбина в сорок дощечок та будуть на ній сорок дзвіночків, візьми з собою сорок грудок вати, а на дівчині буде сорок шароварів."

В казці читаємо про те, що "...у правителя було сорок баранів, яких треба було відігнати на пасовисько і пасти рівно сорок днів."

В чарівних казках дуже часто мова йдеться про чарівний перстень, який треба повертати три рази, щоб з'явилися три негри — раби царя Солеймана, або про три дивовижних воронячих пера, які, при потребі, самі вкажуть дорогу.

В казці "Сорок ключів" читаємо: "Цю красуню важко побачити. Потрібно вбити сім дивів перед тим, як увійти до саду. Там буде кицька, у якої на шиї висітиме сорок ключів. Вб'єш її — заволодієш ключами. Ними відмикнеш тридцять дев'ять кімнат, а в сороковій буде діва."

В українських казках ми теж зустрічаємо "магічні" числа — такі як 3, 7, 9. Наприклад: "Жили на світі чоловік та жінка, і в них було сім синів, але ті сини не жили у згоді, а завжди ворогували та билися поміж собою."

Невід'ємною частиною сюжетів перських казок є боротьба головного героя з міфологічним персонажем дивом, який виступає антигероем. Можна провести паралель між дивом іранських казок та відьмою українських. Див зазвичай дуже зла, підступна та хитра істота, яка усіма силами намагається зашкодити головному герою. Але в східних казках є мотив побратимства з ворогом, коли чоловік рятує дивові життя і вони стають друзями, що в українських казках майже не зустрічається.

Спільним мотивом для казок обох країн є мотив про чарівну "пташку щастя": бідний збиральник хмизу, який щоденно важко працював, усі свої гроші віддав злиденному чоловікові. Згодом він знаходить чудову пташку, яка кожен день зносила по золотому яйцю. Про це дізнався злий сусід і, шляхом обману, змушує дружину збиральника хмизу підсмажити пташку, щоб з'їсти її голову — і стати падишахом (царем), печінку і серце — і кожну ніч знаходити під подушкою гроші. Але їх з'їли діти бідняка, які згодом, долаючи численні труднощі, досягають мети.

Ще один ланцюг мотивів, які притаманні як перським, так і українським казкам: дивовижне зачаття від яблука або горошини — боротьба дитини з драконом та звільнення поневолених — допомога друзів. Такий сюжет ми знаходимо в казках "Подвиги тубільця іранського" та "Котигорошко".

До речі, в цих же казках є ще один, спільний для казок обох країн, мотив подорожування на "той світ". Там головним героям допомагають вірні друзі і птах, який виступає в ролі посередника між "земним" і "тим" світами.

В перських казках (наприклад в казці "Белуні та Іскандр") чітко простежується мотив воскресіння героя в образі очерету, квітки, дерева або в образі птаха чи тварини.

Такий самий мотив притаманний і українським казкам.

Наприклад :

"А над забитим братом в полі при дорозі виросла калина, та така хороша, аж очі бере, літо й зиму на ній і лист, і цвіт, і ягідки."

Дуже часто з того дерева, в яке перевтілилася людина, герої української казки роблять якісь предмети (наприклад сопілку з калини). Ці вироби допомагають головному герою долати перешкоди і можуть навіть розмовляти.

"А один вирізав гілку, зробив сопілку, сів собі на віз та грає, а сопілка йому людським голосом співає."

Неважко помітити, що в декількох казках Ірану зустрічаються подібні, схожі сюжетні лінії. Наприклад епізод перевтілення героя в різних тварин — барана, верблюда, лоша; продажем цих тварин і поверненням парубка у колишній стан за допомогою рятівної вуздечки проходить по багатьох казках.

Слідом за цим зазвичай розповідається про її втрату і про боротьбу героя зі своїм ворогом ("Бу-Алі Сіна" та ін.)

Відмітимо, що іранські чарівні казки від українських відрізняються чітко

вираженою ланцюговою конструкцією. Наприклад :

"Біг я , біг, прибіг на вершину гори, зустрів двох жінок, одна дала мені води, друга – млинців. Млинці я з'їв сам, а воду дав землі. Земля дала мені траву, траву я віддав козі, коза мені дала кизяки на паливо, кизяки я дав пекарю, пекар дав мені вогонь, вогонь я відніс золотих справ майстрові, золотих справ майстер дав мені ножиці, ножиці я віддав кравцеві."

* Казки про тварин.

Дуже розповсюдженими казками в Ірані є казки про тварин. Головна ідея в них, як і в чарівних казках, — боротьба добра і зла.

В казках про тварин традиційним негативним персонажем є лисиця – втілення хитрості, підступності, вовк – уособлення жадоби, шакал – символ підлості.

Але поряд з ними є і добрі тварини – кінь, верблюд, газель, мул. Вони допомагають герою, визволяють його з біди. В казках такого типу невід'ємним складовим є близькість людини з тваринами, вони відчують навіть далеко від хазяїна, що з ним трапляється та поспішають на допомогу. Наприклад в казці "Залізні зуби" сина падишаха від його сестри – дива рятує улюблена кицька. Таке взаєморозуміння призводить до того, що тварини починають говорити людськими голосами. Наприклад в казці "Теля" звірятко починає розмовляти зі своїм хазяїном і попереджає його про небезпеку.

Традиційними відносинами як в перських казках, так і в українських є відносини між вовком та вівцею, лисицею та куркою (журавлем).

Не зважаючи на те, що вовк дуже розумний і хитрий, в багатьох казках вівці (або козлу) вдається перехитрити вовка і цим врятувати собі життя. Наприклад в перській казці "Як козел обдурив вовка" читаємо : "Підійшов вовк до купи листя щоб дати клятву, а сам все поглядає, щоб собаки звідкись не вибігли, не знав він що в купі листя спав величезний лютий собака. Тільки-но вовк поклав лапи на листя собака прокинувся і налетів на нього".

В перській казці "не берися не за свою справу" читаємо про те як осел, аби врятувати собі життя пропонує вовкові виконати своє останнє бажання – витягти цвях з підкови.

"Підняв осел задню ногу а вовк присів і міцно вчепився зубами в цвях. Тільки-но вовк нахилився, щоб його видерти, осел щосили вдарив вовка і повибивав йому всі зуби".

В основному сюжет перських казок про тварин розгортається таким чином: голодна лисиця , мандруючи, зустрічає вовка (барса, півня); потім вони разом зустрічають ще якусь тварину; потім лисиця хитрістю заводить всіх у пастку і шукає привід, щоб з'їсти їх, але їй це не вдається; потім лисиця блукає одна, змагається з барсом (або з левом) і перемагає.

Ще одним негативним героєм перських казок є змія (або скорпіон). Часто сюжет розгортається так, що людина (або якась тварина) пригріває або рятує від смерті змію (або скорпіона), яка потім жалить свого рятівника.

"Скорпіон втретє вжалив жабу. А вона пірнула під воду і вже не з"влялася доти, доки скорпіон не потонув."

Найбільш точно моралі казок такого типу відповідає українська мудрість " Не правий вовк, що вівцю з"їв; не права й вівця, що до лісу пішла."

Казкам про тварин також притаманний кумулятивний, тобто ланцюговий сюжет. Влучним прикладом може бути казка "Пан мишеня" : "Цигане, цигане, дай мені решето, решето я дам

торговцеві зерном, він дасть мені просо, просо я дам курочці, курочка знесе мені яєчко, яєчко я дам ткачеві, ткач дасть ниток, нитки я дам шевцеві і він підшиє мені хвоста."

Дуже часто в сюжетних лініях перських та українських казок зустрічається образ лисиці-посередника або судді. Лисицю просять поділити якусь здобич, а вона з "їдає більшу частину і переконує усіх, що немає кращої судді, ніж вона.

"Котики й віддали їй грудочку сиру, щоб вона розділила. Лисичка переломила грудочку надвоє, а далі й каже: "Ні, цей шматочок більший, треба порівняти!" Та й над"ла один шматок. "А тепер, — каже, — оцей більший, треба його трішки підрівняти, щоб по правді було!" І знов над"їла. Та так рівняла, що то той шматочок над"їсть, то той, поки стало два зовсім маленьких шматочки."

Але найчастіше ми зустрічаємо образ лисиці-ошуканки. Зазвичай вона, аби здобути собі їжу, але при цьому не працювати, обдурює вовка, барса, їжака, або якусь іншу тварину. Ведучи паразитичний спосіб життя, лисиця завжди тікає від покарання.

" Люди як вискочать - з кочергами, з рогачами, з сокирами: вбили того вовка, а лисичка й досі живе у своїй хатці."

Слід відмітити, що в українських народних казках на відміну від перських казок, образ ведмедя наділений зазвичай позитивними рисами. Так він виступає в ролі справедливого судді або дужого рятівника. Але зустрічається й таке, що ведмедя ошукують або просто використовують його силу. А от в перських казках він завжди залишається "в дурнях", над ним сміються, глузують з його тупості, необережності. Якщо вислів "сильний як ведмідь" сприймається персами як образа, то вислів "сильний як тигр" - як похвала.

"Ведмідь сів, щоб прочитати послання, а верблюд як вдарить його в груди, що він відлетів на десять кроків і втратив свідомість. І лише після цього він зрозумів, як треба тлумачити свій сон."

Слід зазначити, що афористичність, що властива більшості іранських казок , наштовхує на думку, що, можливо, звідси народилося багато поширених в Ірані прислів'їв . Так в казці "Балхський суд", наприклад, є епізод про те, як Мехрак відірвав хвіст в осла і погонщик пішов скаржитися судді. Цей епізод породив відомому приказку: "У мого осла з дитинства немає хвоста."

* Побутові казки.

З точки зору середньовічних професіональних літераторів побутова розповідь, побутова казка були зневажливими жанрами, які розповідалися блазнями,

вульгарними людьми. До "високої" літератури допускалися лише розповіді і казки, які мали додаткове значення: це були або апологи, як в "Калілі і Димні", або зібрання повчальних історичних анекдотів, або оповіді етичного або містичного характеру. Але популярність побутової казки була такою великою, що багато відомих літераторів складали збірки таких казок, не розкриваючи, правда, свого імені.

До таких казок належить велика кількість реалістичних новел "Тисячі й однієї ночі".

Для побутових казок Ірану характерні повсякденні, "низькі" обставини, грубуватий гумор і сатиричне відношення до дійсності. В них може бути і фантастичний елемент, але, як правило, він відіграє підлеглу роль. Звичайно, і серед побутових казок є багато різновидів, але вказані особливості притаманні більшості з них.

На відміну від фантастичних казок в побутових казках України та Персії діють реальні герої – купці, селяни, ремісники та їх дружини. Перемоги, отримані героєм над своїми ворогами, знаходять в казці реальне пояснення і досягаються завдяки хитрості, розумної поради або щасливого випадку.

Іноді в новелістичній казці ворогом героя може бути яка-небудь фантастична істота, наприклад, див.

В середньовічному Сході, як, до речі, і на Заході, великою популярністю користувалися книги і розповіді про хитрість і підступність жінок. В сюжетних лініях перських казок часто зустрічаємо епізод про те, як до однієї жінки прийшов гість, який дуже вихвалявся, що пише книгу про підступність жінок. Тим часом несподівано з'явився її чоловік. Гість перелякався в смерть, і жінка заховала його в шафу, а чоловікові почала жалітися, що він увірвався до неї і намагався зганьбити. Розлючений чоловік хотів було зазирнути до шафи, та жінка відволікла його. Відчинивши дверця, вона й говорить: "Чи не ти казав, що збираєш різні жіночі шахрайства? Ось тобі ще один виверт. Йди та пам'ятай, що жіночим хитрощам немає ліку."²¹

Подібний мотив про розумну дівчину зустрічаємо в українських казках, зокрема в казці "Мудра дівчина": "Та й питає та дівка у старостів, чого ж їм подавати: чи одбутного, чи прибутного, а чи того, що вгору дивиться?" Старости обрали останнє і дівчина пригостила їх самою цибулею. А пояснила вона це так: "Одбутне – сало, бо ним усякі зачіпки одбувають; дійво – прибутне, бо ним хоч і одбувають усякі зачіпки, але ж і воно прибуває в господарстві, коли хто корови свої має; те, що вгору дивиться, — се цибуля, бо коли вона ще в грядках восени стирчить, то моє хто з землі угору дивиться."

Серед казок Ірану великою популярністю користуються казки про жебраків, крадіїв, розбійників; ці казки знаходили вдячних слухачів ще задовго до розквіту захоплюючого жанру детективно-шпигунських розповідей. Безбородий (кусе) в фольклорі народів Близького Сходу виступає героєм блазнівних новел. Про нього навіть існують цілі цикли казок.

Побутові казки зазвичай мають рамкову конструкцію. Особливо це помітно в сюжеті про те, як син вирушає на пошуки чарівного зілля для хворого батька. Обрамленням тут виступає сюжет про двох товаришів, які завжди залишаються

вірними один одному. Дуже поширеним сюжетом перських і особливо українських казок є казки про взаємостосунки між свекрухою та невісткою.

Але відмінною рисою є те, що в східних казках частіше невістка знущується зі своєї свекрухи, а в українських – найчастіше навпаки. "Свекруха двадцять два дні просиділа на курячих яйцях, поки не з'явилися усі курчата." В українській казці часто сюжет розгортається так, що ледачу невістку навчають працювати, не даючи їй їсти. Наприклад в казці "Ледаща невістка" читаємо:

"І на цей раз вона нічого не зробила – лишається без вечері."

Слід відмітити, що саме в новелістичних казках найбільш помітні звичаї, традиції певного народу. Наприклад в Ірані є такий звичай – двічі-тричі в рік ходити в паломництво до Мекки. Даний обряд знайшов відображення в казці: "А коли надумав чоловік піти в паломництво в Мекку, потрібно йому дружину з дітьми на догляд пазі (доглядача) залишити."

Висновки

Перські народні казки є частиною багатого перського фольклору і за своїми сюжетами, формами і художніми засобами вони надзвичайно різноманітні.

Найбільшу кількість серед казок України та Персії складають чарівні казки. Народна фантазія наділяє позитивних героїв різноманітними достоїнствами – сміливістю, хоробрістю, патріотизмом, вірністю... На шляху до мети герой змушений долати багато перешкод, вступати в боротьбу зі злими силами, що зображуються у вигляді злої мачухи, поганих шахів, різноманітних фантастичних істот: драконів, дивів, шайтанів. Герой, що уособлює добре світле начало, завжди отримує перемогу над темними, ворожими силами.

Отже, ми можемо зробити висновок, що основною темою українських та перських народних казок є боротьба добра і зла. Народні казки зазвичай оптимістичні, тому герої завжди перемагають. Чарівні казки виховують у слухачів або у читачів почуття любові до Батьківщини і ненависть до її ворогів, повагу до праці і працюючих людей, завзятість у досягненні поставленої благородної мети, вірність даному слову.

Наряду з чарівними казками в перському та українському фольклорах дуже поширені новелістичні казки і казки про тварин (птахів, комах).

В новелістичних казках діють реальні герої та події розгортаються реалістично. Героями зазвичай виступають простолюди – купці, ремісники, селяни та їх дружини. Дуже часто в фабулі як українських, так і перських казок ми зустрічаємо доброго і гостинного чоловіка, який залишив усе своє багатство синові і заповів йому у випадку нестатку взятися за мотику і зайнятися хліборобством, бо щастя і благополуччя містяться в землі.

Ряд казок направлені проти брехливого благородства, чесності та носить явно антиклерикальний характер. Казки такого типу завжди закінчуються перемогою справедливості і висміюванням анти героя.

Персонажі перських казок, їх одяг, поведінка, оточуюче середовище, уявлення, побутові подробиці – все це говорить про те, що вони є одним зі складових елементів

народної творчості.

Перемоги, отриманні героями над своїми ворогами, знаходять в казці реальні пояснення і досягаються завдяки хитрості, доцільної поради, щасливого збігу обставин. Іноді в новелістичній казці ворогом героя може бути яка-небудь фантастична істота, наприклад див. Подібний персонаж, що уособлює грубу фізичну силу, не наділяється при цьому розумом та кмітливістю, завдяки чому його легко ошукує герой казки. Новелістична казка викриває тупість, жадобу, боягузтво та інші негативні якості людей, в них осміюється ханжество духовництва. Побутова казка зазвичай соціально загострена і направлена проти панівних експлуататорських класів.

Особливу групу складають казки про тварин (сюди відносяться казки про птахів і комах). Найбільш популярними персонажами таких казок є горобець, лисиця, лев, вовк, миша, осел.

Персонажі з тваринного світу уособлюють людей або їм приписуються вчинки, властиві людині.

Казки про тварин зазвичай побудовані у вигляді ланцюгової (кумулятивної) казки, коли один епізод повторюється для викладення наступного.

В багатьох казках виражена ідея про те, що плоди праці повинні дістатися тому, хто працював. Робимо висновок, що наступним важливим моментом є ідея поваги до праці як до основного джерела добробуту людини.

Герої казок Персії, виходячи з міста, одразу потрапляють у пустелю або степ і роблять зупинку неодмінно поблизу струмка, в затінку дерев. Міста оточені стінами з воротами, біля яких стоять вартові: середньовічні іранські міста огорожували високими стінами.

Народна фантазія поселяє героїв перських казок в розкішні палаци; принци одружуються з красунями, яких ще не бачив світ. Герой або героїня перської казки часто поселяються в руїнах.

В казках Ірану знайшов відображення характерний для персів весільний обряд. В казкових палацах розміщуються дзеркальні зали та кімнати.

Улюбленими числами в казках України, як це легко можна помітити, є числа 3, 7, 9, а в перських – 3, 7 і...40. Наприклад: сім дочок, сорок служниць, події відбуваються через сім або сорок днів. Згідно з повір'ям, ці числа вважаються магічними.

Перські народні казки починаються з традиційного зачину: "Було так чи не було, а ворона до свого гнізда не долетіла." Та найчастіше закінчуються кінцівкою: "Як вони дісталися своєї мети, так і ви дістаньтесь своєї." Українські ж казки починаються словами "Жили собі дід та баба" і закінчуються – "Ось і казочки кінець, а хто слухав – молодець".

Казки як Ірану, так і України образно малюють самовіддане і безкорисливе кохання, здійснення подвигу заради нього. Герої долають різні підступи злих сил і завжди перемагають. В кінці казки герой або героїня благополучно одружуються з принцом або принцесою. Народні казки Персії створювалися колективним вигадником –народом. Тому в них так сильно відображено віру в неодмінну перемогу доброго і

поразку злого начала. Зробимо висновок, що народні казки оспівують любов до народу і подвиг заради народного добробуту.

В казках перського народу відображені стародавні патріархальні відносини. Шахи та жителі міст дуже люб'язні, гостинні, будь-який перехожий може завітати до палацу, його нагодують, одягнуть, нададуть нічліг .

Хоча під час читання перських казок мимоволі виникають різноманітні аналогії та зіставлення з казками інших народів, але дослідивши їх, ми можемо дійти до висновку, що вони цілковито оригінальні і самобутні. Ці паралелі лише підкреслюють існування з давніх-давен обміну культурними цінностями між різними народами. Цей процес мав місце протягом усієї історії людства і розвивається в наш час.